

בבא מציעא ס"ב

שנים שהלכו בדרך לבן פטורא הגמרא הביאה, שנחלקו אם ריבית קצוצה יוצאת בשנת שניהם ולר"ע 'חייך קודמים' בדיינים. רבי אלעזר למד שיוצאת בדיינים, ונלמד מהכתוב: "וְחֵי אַחֶיךָ עִמָּךְ" החזר לו כדי שיחיה. ורק אבק ריבית אינו יוצא בדיינים. ורבי יוחנן אמר, שגם ריבית קצוצה יוצאת בדיינים. ורבי יוחנן דורש את הכתוב: "וְחֵי אַחֶיךָ עִמָּךְ" כמה ששנינו בברייתא, שנים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהם קיתון של מים. אם שניהם שותים שניהם מתים, ואם אחד מהן שותה מגיע לישוב. דרש בן פטורא מוטב שישתנו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חבירו. בא רבי עקיבא ולימד: "וְחֵי אַחֶיךָ עִמָּךְ", חייך קודמים לחיי חברך.

הניח אביהם מעות רבית אע"פ שיודעים אינם חייבים להחזיר הניח להם אביהם מעות של רבית אף על פי שיודעים שהן של רבית אינם חייבין להחזירן¹. משמע שרק הם פטורים, אבל אם אביהם חי, הוא חייב להחזיר? עונה הגמרא, שמן הדין גם אביהם אינו חייב להחזיר. והתנא אומר שהבנים אינם חייבים להחזיר מה שאומרת הברייתא בסיפא. הניח להן אביהם פרה וטלית וכל דבר המסוים², חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם. שואלת הגמרא, האם הבנים חייבים להחזירם מפני כבוד אביהם, הרי לומדים מהכתוב: "וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תֵאָר" שחייבים בכבודו רק כשעושה מעשה עמך? עונה הגמרא, נתרץ כאן כמו שאמר רבי פנחס משמו של רבא תירץ במקום אחר, כשעשה תשובה. שואלת הגמרא, אם עשה תשובה מה הדברים האלו עושים אצלו³? עונה הגמרא, כשלא הספיק להחזיר עד שמת.

הגזלנים ומלוי רבית אף על פי שגבו מחזירים ומלוי רבית, אף על פי שגבו מחזירים. ולכאורה מה שייך בגזלנים לומר אף על פי שגבו, אם גזלו גזלו, אם לא גזלו אינם נקראים גזלנים⁴? אלא משמע שכוונת הברייתא לומר גזלנים שהם מלוי רבית, אפילו שגבו מחזירים, הרי שריבית קצוצה יוצאת בדיינים? אלא אומרת הגמרא, שתנאים נחלקו בדבר. ששנינו בברייתא, רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב, פוטרים את המלוה ואת הערב ממלקות, מפני שיש בהן קום עשה, והוא לאו הניתק

1 מפני שלומדים מהכתוב "וְחֵי אַחֶיךָ עִמָּךְ" שהכתוב הוהיר רק את המלוה עצמו לא לקחת ריבית ואם לקחת החזר לו, ולא את בניו. רש"י.

2 שניכר שהגיע לידיו על ידי הלוואות בריבית. רש"ל בגליון.

3 הקשה היטב למ"ד ריבית קצוצה יוצאה בדיינים שהיה צריך להחזיר. ולמ"ד אינה יוצאה היה לו להחזיר משום לעז ובושה, וכיון שלא חשש גם בניו אינם חייבים להחזיר. תוס'.

4 תוס' הקשו אולי נקט אע"פ שגבו משום מלוי בריבית. וי"ל שא"כ לא היה צריכים לשנות את הגזלנים, פשוט שהם מחזירים. תוס'.

לעשה שאין לוקים עליו. ולכאורה ה'עשה' שיש כאן, מהכתוב "וְחַי אַחִיךָ עִמָּךְ", שאומרים להם עמדו והחזירו את הריבית. ומכאן שהתנא קמא סובר, והמלווה אינו חייב להחזיר, שאין לומדים מהכתוב מצוות עשה⁵.

דוחה הגמרא, שהכל מודים שאין פטור ממלקות אם השיבו את הריבית, שאינו מתקן כך את הלאו⁷. אלא מדובר שעדיין לא גבו את הריבית⁸, וה'קום עשה' הוא שאומרים להם לקרוע את השטר. שואלת הגמרא, אם הם סוברים ש'שטר העומד לגבות כגבוי' על ידי ששיעבד את קרקעותיו על הקרן ועל הריבית, הרי הם עשו איסור כשכתבו את השטר. ואם אינו נחשב כגבוי הרי לא עשו ולא כלום, ואין חולק על רבי נחמיה, ורבי אליעזר בן יעקב שפטור ממלקות? עונה הגמרא, התנא סובר 'שטר העומד לגבות לאו כגבוי'. והתנא קמא מחייב מלקות על השומא עצמה שהיא העמדת הלואה בריבית. והברייתא משמיעה לנו שאומרים 'שומא מילתא', ויש איסור בשומא אפילו שלא גבו את הריבית.

וכן מסתבר ממה ששינינו במשנה, אלו עוברים בלא תעשה, המלוה והלוה הערב והעדים. ומובן שהמלוה הלוה והערב עשו את מעשה ההלוואה, אבל מה עשו העדים? אלא מכאן משמע, שהעדים עוברים על "לא תשימוך" מפני שאומרים 'שומא מילתא היא'. ומכאן שגם המלוה והערב חייבים מתחילתם משום שומא.

רב טפא א' כל שאילו בדיניהם מוציאים אמר רב ספרא, כלל אמרו לגבי חיוב המלוה מלוה למלוה בדינינו מחזירין ממלוה ללוה להחזיר את הריבית ללוה. כל שאילו בדיני אומות העולם⁹ מוציאים מהלוה למלוה ומשלם את ההלוואה כולל הריבית, בדינינו אם המלוה גבה מהלווה את הריבית מחזירים ללוה¹⁰. כל שאילו בדיניהם אין מוציאים מהלוה למלוה, בדינינו אין מחזירים ממלוה ללוה. אמר אביי לרב יוסף האם הוא כלל, והרי בדין של 'סאה בסאה' כלומר שלוקח סאה ומחזיר אפילו אם

5 והכתוב "וְחַי אַחִיךָ עִמָּךְ" נדרש כר"ע. רש"י.

6 יש לומר שכולם סוברים כרבי יוחנן. ואם גבה את הריבית לדברי כולם אינו מתוקן מהמלקות מפני שאין כאן לא הניתק לעשה. רש"י.

7 תוס' הקשה על רש"י שהגמרא שאלה על ר"י ומביאה שהוא מחלוקת תנאים שחולקים בדברי ר"י ור"א. ודוחה שכולם סוברים כרבי יוחנן, וא"כ כ"ש שלא קשה על ר"י. תוס' מפרשים שבהתחלה הבינו שהתנאים חולקים בלאו של "אל תקח מאתו נשך" ונח' במחלוקת ר"י ור"א, ומסיקים שכולם סוברים כר"א ולא לוקה משום שהוא לא הניתק לעשה בהשבה. אבל חולקים בלאו של "לא תשימוך" הת"ק סובר שהשומא נגמרה מיד כשהשטר נכתב ואין לו תקנה, ור"נ ור"א סוברים שהלאו תלוי ועומד, ויש תקנה לקרוע את השטר. והמקשה לא הבין את טעמו. ור"ל שמה שאומרים לקמן שהערב אינו עובר אלא משום "לא תשימוך" הוא כשהערב לא קיבל את הריבית מן הלוה. אבל כשקיבלו ונתן למלוה הוא עובר גם משום "אל תקח" לפי הת"ק. אבל א"א לומר שנחלקו אם לוקים על לאו הניתק לעשה. תוס'.

8 והיא שומא בעלמא, ששמו עליו נשך ע"י התנאי. והלאו של "לא תשימוך" עליו נשך" הוא רק בשומא הבאה לידי גיבוי. וכשלא גבו יש מצות עשה לקרוע את השטר. רש"י.

9 שלא נאסרה עליהם ריבית. רש"י.

10 כר"א שריבית קצוצה יוצאה בדיינים ולקמן מקשים מאבק ריבית שמוציאים בדיניהם. רש"י

נתייקרה, שבדיניהם מוציאים מלוה למלוה ומחייבים להחזיר את הסאה, ובדינינו אין מחזירים ממלוה ללוה? אמר לו, כשהם מגבים בדיניהם מהלוה למלוה סאה בסאה, אינם מגבים בתורת ריבית, אלא בתורת פקדון, כיון לקח סאה ומחזיר סאה. רבינא אמר לרב אשי, הרי משכנתא בלא 'כייטא', כלומר שמלוה מעות על כרם ואוכל פירות בלא לנכות את מה שאכל מהחוב. שבדיניהם מוציאים מלוה למלוה, ובדינינו אין מחזירים ממלוה ללוה? אמר לו, הם מגבים אותה בתורת מכירה, שסוברים שהפירות הגיעו ליד בלוקח בתור מכר כל זמן שלא פרע את מעותיו. והכרם מכור לו עד זמן שפסקו שיוכל לפדותה¹¹, ולא בתורת ריבית.

ורב ספרא בא להשמיע במה שאמר, כל שאילו בדיניהן מוציאינן מלוה למלוה ובדינינו מחזירים ממלוה ללוה, ריבית קצוצה ורכבי אלעזר שאמר שריבית קצוצה יוצאה בדיינים. כל שאילו בדיניהם אין מוציאים מלוה למלוה, בדינינו אין מחזירים, היא ריבית מוקדמת וריבית מאוחרת. שאם לא נתן אותה אינה יוצאת בדיניהם, שהרי לא פסק עמו¹².

אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער יצא השער פוסקין
למדנו במשנה, איזו היא תרביית? לקח הימנו חטים בדינר זהב הכור וכן השער¹³, והתייקרו החיטים לשווי שלושים דינרים. אם המוכר אמר לקונה תן לי חיטי שאני רוצה למכרם ולקנות יין, אין הקונה יכול לומר לו שלא יחזיר לו עכשיו חיטים אלא יזקוף את שוויים ויתן לו בדמיהם יין, בעוד אין לו כעת יין. שואלת הגמרא, מדוע אינו יכול לעשות כן, הרי שנינו בברייתא¹⁴, אין רשאי המוכר למכור פירות בהקפה, עד שיצא השער של הפירות. יצא השער פוסקין, שאף על פי שאין למוכר כעת את הפירות בידו, הרי יש פירות לאחר ונחשב כמצוי תחת ידו¹⁵. ואם כן מדוע לא יכול להעמיד את חובו שיש לו על החיטים ולהעמיד את החוב על היין, שהרי השער כבר נקבע ואפשר לקנות יין אצל אחרים?

רבה אמר המשנה בבא לחוב בדמיהם שהוא לא כאיסרו הבא לידו
אמר רבה, הטעם לאיסור הוא מפני שקונה את היין בחוב שהלוקח חייב לו, ולא שנותן לו מנה לידו. וכמו ששנינו בברייתא, היה נושה בחבירו מנה ועמד על גורנו, ואמר תן לי

11 רש"י.

12 רש"י.

13 רש"י פירש שהמקח של החיטים הוא היתר מפני שנתן לו מעות. והאיסור נאמר רק על היין. ונקט את הרישא לרבנות שבסיפא ביינ אסור אע"פ שבא מכח הפיסוק הראשון של החיטים שהוא דרך מקח. תוס' מקשה שצריך למחוק לקמן בגמרא, ועוד מה הקשו וכי אין לו יין מאי הוה. ונראה לתוס' שאיזהו תרביית שאסור נאמר על כל המשנה, ומה שנאמר בסיפא ויין אין לו הוא הדין שגם אין לו חיטים, ועיקר הקושיה היא מכח החיטים. תוס'.

14 יש גורסים והתניא מפני שבמשנה לא גורסים יצא השער פוסקין. וכן לקמן. ולספרים שגורסים והתנן לא גורסים לקמן הא. תוס'.

15 אע"ג שלא משך את החיטים אינו ריבית, כיון שאם היה בא לחזור היה במי שפרע ולכך כמו שנתיקרו ברשותו. תוס'.

מעותי שאני רוצה ליקח בהם חטים. אמר לו חטים יש לי שאני נותן לך צא ועשה עלי כשער של עכשיו, ואני אעלה לך כל שנים עשר חדש אסור, מפני שאינו דומה למי שנותן איסור בשעת פיסוק הדמים, שאפשר לומר שהוא יכול לקנות בשוק בדמים שקיבל.

הלוני מנה יש לי חטים במנה נתן חט' במנ' וח' ולקח בכ"ד סלע אסור מפני הערמת רבית

אמר לו אביי, אם הוא לא כאיסרו הבא לידו, אפילו אם יש לו יין אסור¹⁶? אלא אמר אביי, המשנה כמו שרב ספרא שנה ברבית של בי רבי חיאי, יש דברים שהם מותרים ואסורים מפני הערמת רבית. מי שבקש מחברו להלוות לו מנה, ואמר לו אין לי מנה, אבל יש לי חטים בשווי מנה שאני נותן לך. נתן לו חטין במנה, וחזר ולקחם הימנו בעשרים וארבע סלע מותר, ואסור לעשות כן מפני הערמת רבית. וגם כאן הוא כשאמר הלויני שלשים דינרים, ואמר ליה אין לי שלשים דינרים, יש לי חטים בשלשים דינרים שאני נותן לך. נתן לו חטין בשלשים דינרים וחזר ולקחם הימנו בדינר זהב. אם יש לו יין ללוה שנותן לו בשלשים דינר, הוא 'פירא' שלקח ממנו ואין בכך כל חשש. ואם לא כיון שאין לו יין ודאי לקח ממנו דינרים ואסור מפני שהוא נראה כרביבית.

ויש לשנות דמי חיטי שמכרתים לך אמר לו רבא, אם כך היה צריך לומר, תן לי דמי חיטי? אמר לו אביי, יש לשנות במשנה דמי חיטי. ואמר לו רבא שהיה צריך לומר, שמכרתים לך? אמר לו, יש לשנות שמכרתים לך. אמר לו, אם כן מה התנא אומר, הרי חטיך עשויות עלי בשלושים דינרין, הרי מתחילה הוא העמידם עליו כך? אמר לו, שכך הוא אמר לו, בדמי חטיך שעשית עלי בשלשים דינר, הרי לך אצלי בהן יין, ויין אין לו. ואמר לו רבא הרי שנינו, בדינר זהב הכור וכן השער.

אלא אמר רבא, כשאמות רבי אושעיא יצא לקראתי מפני שתרצתי את המשניות כדבריו בברייתא. ששנה רבי אושעיא את הברייתא, הרי שהיה נושה בחבירו מנה¹⁷, ועמד על גורנו ואמר תן מעותי שאני רוצה ליקח בהן חטים. ואמר לו יש לי חטים שאני נותן לך, צא ועשן עלי כשער של עכשיו. הגיע זמן חטים למכור, שנתייקרו ומעתה דרכם למכור מה שבאוצרותיהם¹⁸. אמר לו תן חטים שאני רוצה למוכרן וליקח בהן יין. אמר לו יש לי יין שאני נותן לך, צא ועשה אותם עלי כשער של עכשיו. הגיע זמן יין למכור ואמר לו תן ייני שאני רוצה למוכרו וליקח בו שמן, אמר לו יש לי שמן שאני נותן לך צא ועשהו עלי כשער

16 שהרי התנא מדבר בעומד על גרנו ויש לו חטים ובכל זאת הוא אסור. רש"י.

17 תוס' הקשו הרי כאן מעות קונות אפ' מדרבנן שהרי הוא דבר שאינו שכית. וי"ל שמדובר שלא פטרו עד שיתן לו את החטים. תוס'.

18 רש"י.

של עכשיו. כולם אם יש לו מותר, ¹⁹ אין לו אסור. ומהו מה ששנינו במשנה לקח הימנו, לקח בהלואתו, שהיה נושה בו דינר זהב²⁰.

---

19 ולא אומרים שהוא לא כאיסרו הבא לידו מפני שזכה בו מעכשיו, ואע"ג שלא משך משום שאם בא לחזור הוא במי שפרע. אבל אם אין לו אע"ג שיצא השער ויכול לקנות אסור משום שבמה יקנה ודומה לריבית. רש"י.
20 ומה ששנינו במשנה לקח הוא שלקח בהלואתו שהיה נושה בו דינר זהב. ורש"י כתב שהיא גרסא משובשת ואין לגרוס זאת במשנה. מפני שרק בר' אושעיא נקטו זאת משום החיטים הראשונות, שאם יש לו מותר ולא אומרים כמו שכשאיין לו הוא לא כאיסרו הבא לידו. אבל במשנה אין לו נאמר ביין שבא מחמת הלואה, אבל בחיטים לא נאמר איסור ואפ' אין לו מותר. רש"י.

